

monica și o școală de muzică instrumentală cu prețuri reduse.¹⁹⁾

Activitatea lui Alexandru Flechtenmacher la Craiova din anii 1858—1859 — cu semnificații deosebite pentru viața muzicală a orașului — se adaugă la informativa biografiei sale, completând-o ca un modest omagiu adus marelui muzician și patriot român cu ocazia celor trei sferturi de veac de la moartea sa.

Alexie Al. BUZERA

¹⁾ Viorel Cosma, *Muzicieni Români*, Lexicon, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R. S. România, București, 1970, p. 202.

²⁾ Lelia Nădejde, *Al. Flechtenmacher, primul director al Conservatorului de muzică și declamație din București. Studii și Cercetări de Istoria Artei*. Seria Teatru, Muzică, Cinematografie, nr. 3—4 București, 1957, p. 274; Dan Smîntînescu, *Noi contribuții la biografia lui Alex. Flechtenmacher. Studii de Muzicologie*, vol. II. București, 1966.

³⁾ Arh. St. Craiova, Prefectura Dolj, inv. 77/1857, f. 28

⁴⁾ Rodica Oană-Pop, *Alex. Flechtenmacher, Viața în imagini*, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, Buc. 1964, p. 29—30.

⁵⁾ Lelia Nădejde, op. cit. p. 274; Dan Smîntînescu op. cit. p. 164.

⁶⁾ Alături de semnătură, Al. Flechtenmacher adaugă: „Craiova, iunie 18, 1858“ (Dan Smîntînescu, op. cit., p. 165).

⁷⁾ Arh. St. Craiova, Prefectura Dolj, inv. 100/1860, f. 2

⁸⁾ *Marșul Unirii, Cadrilul unirii, Imnul pentru domnitor*. (Rodica Oană-Pop op. cit., p. 29 și 40). Vezi și George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, 1. Ediție îngrijită și prefațată de Vasile Tomescu. Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor din RSR, Buc. 1966, p. 207—220.

⁹⁾ Arh. St. Craiova, Foi volante, nr. 447.

¹⁰⁾ Prof. Const. M. Popa, *Octavian Goga și Craiova*. „Înainte“ din 14 aprilie, 1972 p. 2.

¹¹⁾ *Cimpoiul dracului; Fermecătoria; Banii, Gloria și Amorul*. (Viorel Cosma op. cit., p. 202).

¹²⁾ *Cîntec ostășesc*. (George Breazul, op. cit. p. 217).

¹³⁾ Arh. St. Craiova, Prefectura Dolj, inv. 80/1859, f. 2.

¹⁴⁾ Idem.

¹⁵⁾ Idem, f. 10.

¹⁶⁾ Idem, f—53.

¹⁷⁾ I. Massoff, *Teatrul românesc, privire istorică*, vol. 1, Ed. pentru Literatură București, 1961, p. 480.

¹⁸⁾ Rodica Oană-Pop și Dan Smîntînescu, în lucrările citate.

¹⁹⁾ Alexie Al. Buzera, *Contribuții la cunoașterea vieții muzicale a orașului Craiova*. Studiu dactilografiat, p. 182.

Însemnări despre Constantin Castrișanu

Într-un articol publicat în *Scînteia* din 16 aprilie 1968, compozitorul Constantin Bobescu își amintește de un spectacol ascultat cu 46 de ani în urmă, la Paris, la teatrul Mogador, cu opera *Înșiră-te mărgărite* de Constantin Castrișanu și după ce remarcă despre acesta că era „un compozitor mult apreciat de profesorul său Vincent d'Indy“ se întreabă: „unde mai este această operă?“

Castrișanu s-a născut la București, în anul 1889 și a murit la Cambou (Franța) la 12 ianuarie 1923. Încă adolescent fiind, compunea piese corale pe care le executa cu un grup de prieteni de liceu, la Biserica Antim. Absolvent al liceului Șincai din București, se înscrie în același an cu Mihail Vulpescu la Conservatorul din București — 1909 — la clasa de cîntă a lui Popovici Beyreuth și la clasa de principii de armonie a lui D. G. Kiriak. Talent vădit, deseori suplinea pe maestrul Kiriak la cursurile sale. Între anii 1907—1908, cîntă în corul Bisericii Brezoianu, ca tenor, sub conducerea dirijorului Ion Croitoru.

Era slab, deasupra înălțimii obișnuite, cu o frunte mare. Nasul acvilin, gura plină, mâini delicate și energice. Foarte cumpănit în apucături, mult delicat în discuții. Preocuparea lui era exclusiv muzica pentru care căuta texte și poeme de mari autori.

Minat de dorul artei, în anul 1910 pleacă la Paris și se înscrie la Schola Cantorum.

Element ordonat, disciplinat și muncitor neobosit, în scurt timp, prin calitățile sale neobișnuite, se face iubit de bătrînul său maestru Vincent d'Indy și de distinșii profesori de acolo: de Lioncourt, de Serres,

Jeblin, etc. Vibrațiile acestei prietenii au continuat și după moartea lui Castrișanu, cînd autorul *Simfoniei pe tema unui cîntec de la munte* va termina cu mîna lui ceea ce rămăsese în mod tragic nedesăvîrșit în *Cvintetul pentru coarde și pian* al lui Castrișanu.

În vacanța anului 1913, povestește prietenul său Mihail Vulpescu, Castrișanu revine în țară cu dorința de a încerca să reprezinte opera *Înșiră-te mărgărite*, pe un libret de Victor Eftimiu. Pînă la urmă opera nu a putut fi reprezentată.

În perioada primului război mondial, Castrișanu a compus o serie de arii pentru voce și pian și a realizat acompaniamentul la opt cîntece populare culese de Mihail Vulpescu și publicate în „*Doina de Roumanie*“ în 1917, apărute la Paris în editura Jean Vieu. Semnificația patriotică a acestei apariții este evidentă. În aceeași perioadă compune cîntecul patriotic *Vers les Carpathes*, pe un text de Victor Eftimiu, tradus în limba franceză de Marc Varenne. Lucrarea a fost cîntată în primă audiere de Mihail Vulpescu, la 21 septembrie 1916, la *Concert Rouge* sub direcția lui Joseph Jemain, în *Jardin de Luxembourg*, recîntată apoi la alte sute de concerte. Compozitorul scrie în 1919, tatălui său: „a fost cîntată în toată Franța și la Sorbona, în 1917. Marșul era ascultat în picioare, aplaudat cu mîinile, cu bastoanele, cu pălăriile și cu picioarele; — e frumos să fii aclamat în felul acesta!“

Despre concertele de la *Concert Rouge* și *Sorbona* de la 28 iulie 1917 (manifestare aflată sub patronajul

Președintelui Republicii, în vederea remiterii solemne a steagului lui Ștefan cel Mare ce a fost găsit la Mănăstirea bulgară Zografu — Muntele Athos — și trimis Franței de Generalul Sarrail pentru a fi înmănat României) scrie că s-au bucurat de un succes extraordinar : la primul concert au fost bisate numai lucrările semnate de el iar la cel de al doilea a figurat singur ca compozitor.

Referitor la examenul de la Schola Cantorum scrie, dînd un extras din presă : „la Schola Cantorum înregistrăm un admirabil succes al tînărului compozitor român Constantin Castrișanu, — elev serios al maestrului Vincent d'Indy — cu o simfonie de o valoare incontestabilă.“

În 1918 compune *Cvintetul pentru coarde și pian* apreciat de către Vincent D'Indy ca fiind o operă remarcabilă și *Le Roi des Rois — vieux Noël* — pentru orchestră și orgă.

Începînd cu vara anului 1919 și pînă în 1922, Constantin Castrișanu este invitat să-și petreacă vacanțele la castelul contelui Savigny de Moncorps la Fertot în tovărășia prietenului său Mihail Vulpescu. Savigny aflase de situația precară a compozitorului și a dorit să-i ofere condiții de liniște necesară creației. Între altele, aici el compune poemul simfonic *Fertot* și opera *Tombelaine*.

Urmărind corespondența cu tatăl său, aflăm că așteaptă cu mare nerăbdare executarea lui *Făt-Frumos*, dramă în 4 acte pe care o scrie în acel moment pe un text francez — și că aceasta va fi ziua cea mare, bucuria, fericirea pentru el și pentru toți ai lui. „Aveți încredere, numele meu nu vă va face de rușine“, așa își încheie compozitorul scrisoarea adresată tatălui său.

Dar munca istovitoare a compozitorului nu era susținută de condiții de viață potrivite ; slabele mijloace, salariul de la Capela Română, unde cînta ca tenor în cor, meditațiile nu puteau face față nevoilor zilnice. La rugămintea sa, profesorul Murnu obține cu greu din partea statului român o sumă de 6000 lei, care la acea epocă echivalau cu 1000 franci. Modestă sumă pentru viața unui om, pentru viața unui artist.

În aceste momente, Vulpescu, întors de la Opera din Monte Carlo, unde cîștigase primii lauri, se duce să-și vadă prietenul și pleacă împreună cu el la castelul Fertot să-și petreacă vacanța. Aici Castrișanu continuă să lucreze la opera *Tombelaine*. Din această perioadă datează o altă scrisoare a sa către profesorul Murnu prin care îi mulțumește de primirea banilor și a piesei legendă. Îi spune că pînă atunci a fost foarte ocupat cu scrierea operei *Tombelaine*, pe care a terminat-o zilele acelea. Anunță că prima audiție muzicală a acesteia o vor da în natură, la castelul contelui de Savigny ; a doua, la Paris, în salonul marchizei de St. Paul și ... visa să o vadă jucată la opera din Monte Carlo, amintind că rolul principal va fi cîntat de Mihail Vulpescu. Amintea că pentru moment dădea zor cu copiile instrumentelor și continuarea muzicii de scenă a *Legendei*. Între timp definitivează o legătură mai veche printr-o căsătorie care i-a adus doi copii. În anul următor, Vulpescu se întoarce la opera din Monte Carlo. În vacanța anului 1922, Castrișanu nu-și mai urmează prietenul la Fertot, avea acum o familie care îl ținea încătușat. În toamna aceluiași an, înapoiat de la Fertot, Vulpescu își gă-

sește prietenul la Fontenay aux Roses ; starea sănătății sale se agravase. Se stabilește la Cambo, în Pirenei, pentru a-și îngriji sănătatea.

Ion Chirescu, pe atunci dirijorul corului de la Capela Română din Paris, aflînd de precara situație materială în care se găsea compozitorul, organizează un concert de muzică religioasă românească à *Cappella* la 16 decembrie 1922. Castrișanu, istovit de boală, a asistat totuși la acel concert, mulțumind și îmbrățișînd pe Ion Chirescu pentru strădania depusă și laudînd în același timp pe membrii corului, pe colegii săi (toți coriștii erau de la Opera Mare din Paris, care în scurt timp au studiat și au reușit să execute minunat pretențioasele lui compoziții, producîndu-i deplina satisfacție).

Instalat la Cambo, Castrișanu scrie fratelui său Teodor, care la rîndul său îi trimite rînduri emoționante ; ele ne vorbesc despre un trecut îndepărtat, cu 20 de ani în urmă cînd, copii, mergeau amîndoi cu corul organizat de băieții de pe lîngă casă, de Moș Ajun și de Anul Nou, condus cu măiestrie de Constantin Castrișanu și cum, în pofida vicisitudinilor iernii, toți uitau totul și cîntau ca niște adevărați artiști, cum artiști adevărați au devenit mai tîrziu, toți din ceata lor : Ciprian și Dușulescu la Teatrul Național, Nicu Bulandra la Teatrul Comedia, Struțescu, mare critic literar.

Cu toate îngrijirile date, boala fiind prea înaintată a avut sfîrșitul fatal pe care-l prevăzuse doctorul Dieudonné, atunci cînd la 6 ianuarie a scris D-rei Ōbreja : „am văzut de multe ori pe domnul Castrișanu, situația este neschimbată, ceea ce este admirabil dat fiind gravitatea bolii. Nu este decît o ușoară ameliorare, căci nu vād cum un bolnav atît de stîns ar putea să se refacă. Fac tot posibilul să-i ușurez ultimele momente ... Într-adevăr, la numai cîteva zile după primirea acestei scrisori, C. Castrișanu se stinge din viață, în vîrstă de numai 33 de ani și este înmormîntat în cimitirul din Cambo.

Tot M. Vulpescu este acela care, singur, se duce să-și conducă prietenul la locul de veci, prietenul atît de iubit, care își încheiase atît de tînăr cariera creatoare.

La moartea sa profesorul Iorga scrie un articol în ziarul *Universul* : „Cum ne pierdem oamenii“ (ianuarie 1923) ... „Ce a fost Castrișanu pentru muzica modernă, nu numai pentru cea românească, aceasta se va vedea mai tîrziu, cînd, pe lîngă lucrările lui care au fost ascultate cu adîncă emoție și în vara trecută — se vor cunoaște acelea mai mari la care lucra în timpul din urmă, cheltuindu-și fără părere de rău — ultimele puteri — și se știa că moare : — pentru a nu lăsa neisprăvite lucrările cele mai însemnate ale puterii lui creatoare. Prietenii, ei înșiși muzicanți de talent, un Vulpescu, un Simonis de două ori distins cu Premiul Enescu, vorbesc cu admirație de legenda celtică (opera *Tombelaine* pe libretul de M. Vulpescu) din care tînărul român a făcut o impresionantă operă cu totul nouă ...“

După moartea lui Castrișanu, Mihail Vulpescu nu mai are decît un singur gînd : să-i facă în continuare cunoscută opera. Astfel, în cadrul unei gale a „Tineretului artistic român la Paris“, organizează la teatrul *Mogador* reprezentarea actului al II-lea din

opera *Inșiră-te mărgărite*, cu ocazia sărbătoririi lui 24 ianuarie 1923.

Comoedia scrie cu această ocazie : „este opera unui tânăr larg inspirat. Compozitorul nu va avea bucuria să o asculte. Acum 2 săptămîni, la Cambo, s-a stins în cel de al 33-lea an, în urma unei lungi și grele boli. Doamna Rădulescu-Ghenovici de la opera din București, d-nii Stroescu de la Opera Comică și Vulpescu de la Opera din Monte Carlo au apărut această lucrare cu tot sufletul și tot talentul lor.”

M. Vulpescu, rămas prin testamentul lui Castrișanu executor testamentar, s-a străduit mult să impună muzica lui Castrișanu. Era o sarcină greu de îndeplinit, muzica nefiind tipărită. Între anii 1923 — anul încetării din viață a tînărului compozitor și 1927, anul înapoierii lor în țară, Chiurescu și Vulpescu au închinat la Paris multe concerte operelor lui Castrișanu.

În anul 1928 are loc la Ateneu un concert cu primele audiții ale lucrărilor sale, printre care : *Cvintetul cu pian, J'ai compris, Serenadă orientală, Vers les Carpathes, Fertot*, poem simfonic (reducere pentru pian) *Cîntece populare românești*. În *Viața Literară* din 23 iunie 1928, N. Grindea consemnează : „*Cvintetul* (coarde și pian) pe care am avut prilejul să-l ascultăm de curînd este de o inspirație personală liberă și plină de fond. Însuși poemul *Fertot*, care e o compoziție mult mai descriptivă și deci exterioară, prezintă o tematică bogată în idei și neaservită nici unui șef de școală modernă. C. Castrișanu nu a fost un cerebral ci un liric prin excelență. De aceea și muzica sa e atît de sinceră și comunicativă. Acum cînd productul de artă muzicală se află într-o atît de barbară efervescență, strivită aproape de formule tehnice, opera sănătoasă și de mare perspectivă a lui C. Castrișanu trebuie să însemne pentru noi mai mult decît o pildă.”

În anul următor, tot la Ateneul Român, la 15 martie 1929, Vulpescu dă un al doilea concert de prime audiții, închinat operelor lui Castrișanu : *Le Fasseur d'eau*, după un poem de Verhaeren, *Melodii*

pe versuri de Goethe, fragment din opera *Tombe-laine*, tabloul I, fragment din opera *Inșiră-te mărgărite*, act. II.

Ziarul *Dimineața* din 17 martie 1929, face următoarea dare de seamă : „în fața unui public prieten, baritonul M. Vulpescu a cîntat aseară la Ateneu în excelente dispozițiuni. Devotat prieten și admirator al regretatului nostru muzician C. Castrișanu, mort în 1923 în Franța, în plină tinerețe, baritonul Vulpescu i-a închinat și de data aceasta — impresionant gest de pietate — cea mai interesantă parte din programul său.”

În anul 1931, compozitorii Rogalski și Simonis țin conferințe la Conservator și Radio despre compozitorul Castrișanu, iar Dimitrie Cuclin, în programele de la 8 februarie — 1 martie 1931 — conduse de dînsul, programează la recomandarea lui M. Vulpescu uvertura operei *Inșiră-te mărgărite*. Tot în acel program este trecut biografia compozitorului. Din ea reținem : „Castrișanu a trăit puțin și a scris mult.”

Despre *Cvintetul pentru coarde și pian*, Vincent D'Indy îi scrie astfel lui Mihail Vulpescu : „Am găsit în mijlocul cantității de opere care-mi sînt trimise Cvintetul regretatului nostru prieten Castrișanu. L-am examinat din nou, constatînd valoarea operei și doresc să-mi asum sarcina de a termina ceea ce rămîne de făcut în final pentru ca să se poată grava și edita această operă remarcabilă... Crede-mă că voi face tot posibilul ca să favorizez scoaterea la lumină a acestui Cvintet, care este într-adevăr o frumoasă operă. (din scrisoarea lui V. D'Indy către M. Vulpescu, 6 februarie 1926).

Sperăm că într-un viitor nu prea îndepărtat, cercetători competenți vor pune în adevărata sa lumină, la locul pe care-l merită, în galeria marilor înaintași ai muzicii românești, pe Constantin Castrișanu.

CONSTANȚA OBREJA

Notă : Opera compozitorului poate fi cercetată în întregime la Academia Română, Cabinetul de muzică.

Momente din activitatea corului „Ion Vidu” din Lugoj

Avînd o activitate redusă la început, corul din Lugoj, care în primii ani după înființare (1840) s-a limitat la obligațiile serviciilor de cult, nu a satisfăcut aspirațiile iubitorilor de muzică ce doreau o viață artistică multilaterală, ce nu putea fi desfășurată decît de către o asociație muzicală cu profil corespunzător.

În anul 1869, Iosif Czegka, ceh de origine, rămas în Lugoj după desființarea muzicii militare a Ulanilor (unitate austriacă) al cărei dirijor era, propune înființarea unei Reuniuni de cîntări, idee îmbrățișată cu căldură de către Lugojeii, de mult în căutarea unui muzician priceput care să reînviereze corul și să pună în valoare talentele vocale și instrumentale existente în localitate.

Repetițiile au început la 10 noiembrie 1869, într-o sală a școlii primare confesionale, cu un număr de 60 de bărbați, „dar pe afară cu de trei ori 60 de

privitori” cum remarcă Coriolan Brediceanu într-o lucrare monografică. Au fost procurate noi partituri, iar după studierea zilnică și încordată a repertoriului, concomitent cu învățarea notelor de către majoritatea membrilor, plugari, meseriași, muncitori, intelectuali, noua formație s-a produs cu deplin succes în anul 1870.

Coriolan Brediceanu concepînd un proiect de statut, este convocată prima adunare generală de constituire legală care are loc în 1873 și cînd este ales ca președinte al primului comitet de conducere avocatul Titus Hațeg, iar ca secretar Coriolan Brediceanu, adoptînd titulatura de „Reuniunea română de cîntări și muzică, Lugoj”.

În scurt timp, Reuniunea este invitată să colaboreze la diferite manifestări artistice organizate de alte societăți muzicale din Lugoj, Timișoara. Astfel, în 1878 participă la serbările jubiliare ale Reuniunii